

Кишко С. М.,

Донбаський державний педагогічний університет, Горлівський інститут іноземних мов

ДО ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕНЦІЇ

У статті розглядається проблема комунікативної інтенції стримування, яка складає змістову основу комунікативно-прагматичної категорії модерації. Іллокутивним показником реалізації мовцем зазначеної інтенції виступають мовні та дискурсивні одиниці – модератори, наявність яких в модусі модерowanego висловлення може бути об'єктивним критерієм ідентифікації комунікативної інтенції стримування.

Ключові слова: комунікативна інтенція стримування, комунікативно-прагматична категорія модерації, модерowane висловлення, модератор.

В статье рассматривается проблема коммуникативной интенции сдерживания, которая составляет содержательную основу коммуникативно-прагматической категории модерации. Иллокутивным показателем реализации говорящим указанной интенции являются языковые и дискурсивные единицы – модераторы. Наличие модератора в модусе модерowanego высказывания может быть объективным критерием идентификации рассматриваемой интенции.

Ключевые слова: коммуникативная интенция сдерживания, коммуникативно-прагматическая категория модерации, модеррованное высказывание, модератор.

The article focuses on the problem of communicative intention of reserve that makes up the content side of the communicative-pragmatic category of moderation. The former is manifested by language and discourse elements – moderators which function as illocutionary signals of realizing the speaker's intention. The moderator's presence in the modus of the moderated utterance can be regarded an objective criterion for identifying the communicative intention of reserve.

Key words: communicative intention of reserve, communicative-pragmatic category of moderation, moderated utterance, moderator.

Актуальність цієї статті обумовлена загальною спрямованістю сучасної лінгвопрагматики на комплексний підхід до розкриття ролі комунікативної інтенції в механізмах продукування висловлення, а також недостатньою розробкою питання комунікативної інтенції в ракурсі понятійного апарату сучасних прагматичних теорій та в ракурсі її мовленнєвої реалізації в дискурсі.

На сучасному етапі розвитку прагмалінгвістики найбільш дослідженими є інтенції мовця, критерієм визначення яких виступають елементи локутивного аспекту висловлення – це насамперед дієслова мовленнєвих дій (обіцяти, погрожувати, схвалювати, просити, наказувати і т. і.), які, поряд з обозначенням мовленнєвого акту називають інтенцію мовця. У сучасній лінгвістиці у такому контексті описано багато типів інтенцій [3; 6; 8]. Але незважаючи на численність праць поза увагою науковців залишається аналіз комунікативної інтенції, яка вербалізована переважно через взаємодію модусних компонентів висловлення, що відображають інтенційний стан мовця.

Об'єктом аналізу цієї статті є комунікативна інтенція стримування, а її **предметом** вибрана природа даного об'єкту на прикладі модерowanego висловлення. Безпосередня **мета** роботи визначається як уточнення методики аналізу та встановлення об'єктивних критеріїв, за якими можна було б виявити цю інтенцію мовця.

У науковій літературі існує велика кількість тлумачень поняття «інтенція» (лат. *intentio* «прагнення, намір»), яке пояснюється в словниках як «намір зробити що-небудь, бажання, задум» [1]. Проте на відміну від «бажання», яке є прагненням до здійснення чого-небудь, «задум» тлумачиться як задуманий план дій, тому є доцільним пов'язувати інтенцію, перш за все, із задумом. Такої думки дотримується Н. І. Формановська, яка вважає, що інтенція – комунікативний намір – може з'явитися як задум будувати мову в інформативному або фатичному ключі, в офіційно-діловому, розмовному або іншому стилі, в монологічній або діалогічній формі, усно або письмово, в тій або іншій стратегії і тактиці [11]. Проте, на думку О. Г. Почепцова, інтенція трактується як «різновид бажання, яке сформувалося на основі певної мети і мотивів мовця, і для реалізації якого носій комунікативного наміру робить певні кроки, використовуючи оптимальні мовні засоби» [9].

У лінгвопрагматиці сформувалися «вузкий» та «широкий» напрями аналізу комунікативної інтенції. У вузькому розумінні інтенція співвідноситься з поняттям іллокутивного акту і розглядається у зв'язку з комунікативною структурою висловлення, перш за все, з його іллокутивною силою. За таким підходом інтенція корелює з комунікативною функцією висловлення, тобто отождоюється з його метою, наприклад, повідомити що-небудь, довідатися про що-небудь, спонукати до чого-небудь і т. і., і відіграє провідну роль в експлікації поняття «значення / смисл» [9].

Широке розуміння інтенції базується на теорії суб'єктивного значення Г. П. Грайса, сутність якого полягає у зсуві значення з об'єктивної реальності, де воно базується на референції й істинності, у свідомість мовця [13]. Г. П. Грайс враховує при цьому дві характеристики мовленнєвого акту: пропозиційний та іллокутивний смисли (*the content and the illocutionary force of the speech act*), з одного боку, і комунікативне донесення смислу мовленнєвого акту до слухача, з іншого. Такий підхід характерний й для сучасних лінгвістів, які аналізують комунікативну інтенцію у контексті комплексного аналізу висловлення: локутивний аспект висловлення – перший рівень аналізу, іллокутивний аспект – другий рівень та перлокутивний аспект – третій [2]. На думку Л. Р. Безуглої, інтенція як спрямованість людської свідомості на об'єкти й стан справ зовнішнього світу може виявлятися подвійно: як репрезентаційна інтенція – спрямованість свідомості мовця на певний об'єкт (пропозиційна настанова) і як комунікативна інтенція – намір мовця донести до адресата свою репрезентаційну інтенцію й викликати в нього певну реакцію [2, с. 101]. Таким чином, комунікативна інтенція в широкому розумінні передбачає наявність у комуніканта іллокутивної та перлокутивної мети поряд з пропозиційною настановою, що, власне, і зумовлює формування смислу мовленнєвого акту.

Пропоноване дослідження комунікативної інтенції стримування ґрунтується на широкому розумінні поняття інтенції як інгерентного складника інтенційності і може бути потрактована як намір мовця модерувати (від англ. moderate – to avoid extremes – уникати категоричності) смисл своїх висловлювань, детермінована соціокультурними нормами й правилами, що регулюють мовленнєву поведінку англомовної особистості, насамперед, принципом ввічливості [4;10;12]. В ракурсі понятійного апарату поняття інтенції стримування зближується, але не отожднюється, з способом комунікації. У такому сенсі комунікативна інтенція стримування формується як стратегічний задум прояву стриманості, помірності, уникання категоричності під час висловлювання своєї думки, оцінки, тощо.

В ракурсі мовленнєвої реалізації комунікативна інтенція стримування складає змістову основу комунікативно-прагматичної категорії модерації (від англ. moderation – an avoidance of extremes – уникання екстремальності в мовленнєвому спілкуванні) як категорії дискурсу [4]. Інтенція стримування є складником комунікативної свідомості англомовної особистості та відображає один з важливих культурно-симптоматичних аспектів мовленнєво-мисленнєвої діяльності представників англомовних культур [7].

Результати нашого дослідження доводять, що комунікативно-прагматична категорія модерації знаходить своє вербальне вираження в мовленні англомовної особистості у вигляді п'яти прагматичних варіантів:

1) мітигації: *I'm sort of a slob in my personal life* (Baldacci, p. 133); 2) стратегічної невпевненості: – *I think he died the night he came to your house. – How? – Probably the way you suggested to Nick Bagley ... he lost his bearings in the dark and fell* (Walters, p. 468); 3) недомовленості: *Why honey, you look like you ain't feeling too good* (Cornwell, p. 307); 4) апроксимації: – *If this story goes south she, and I, and Dan Semple to some extent, will take the flak.* (Deaver, p. 194); 5) девальвації: *I think it's a great idea* (Perry, p. 129).

Зазначені варіанти характеризуються однією спільною рисою: для них характерна комунікативна інтенція стримування з боку мовця, який вважає за необхідне надати своєму висловленню такі ознаки, як некатегоричність, неімпозитивність (зведення можливого негативного впливу до мінімуму) та опосередкованість. Іллюстративним показником реалізації мовцем зазначеної інтенції виступають мовні та дискурсивні одиниці, названі модераторами, які входять до модусу модерованого висловлення: *a bit/ a little, in a way, more or less, sort of/ kind of, practically, I'm not sure, I'm afraid, if you ask me* і т. і. [4].

З огляду на той факт, що вербальні одиниці здатні передавати інформацію про інтенційний стан свідомості мовця [5], наявність модератора у модусі висловлення може бути об'єктивним критерієм ідентифікації комунікативної інтенції стримування. Розглянемо наступне модероване висловлення: *But Piper's like ultimately my boss* (Deaver, p. 18). Локутивний аспект висловлення представлений предикатно-актантною рамкою, яка складає диктум висловлення: to be: Piper – ultimately – my boss, що безпосередньо й формує його істиннісне значення. Інтенція мовця спрямована на конкретний об'єкт, а саме – Пайпер (репрезентаційна інтенція). Референтний аспект, представлений комбінацією компонентів диктуму (to be: Piper – ultimately – my boss) та модусу (модератор like), співвідносить уявлення мовця зі значенням компонента висловлення *my boss*. В акті референції мовець переслідує комунікативну інтенцію ствердження зазначеного стану справ у дійсності у помірний (модерований) спосіб, про що свідчить наявність модератора *like*. Останній, модифікуючи денотативний аспект висловлення, впливає на його істиннісне значення, у результаті чого висловлення набуває значення неточності/точності певною мірою, приблизності, градуальності тощо.

Таким чином, на відміну від так би мовити «традиційних» інтенцій комунікативна інтенція стримування вербалізується через взаємодію модусних компонентів модерованого висловлення. Відображаючи інтенційний стан мовця, модератори є об'єктивним критерієм ідентифікації розглядуваної інтенції.

Література:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова – М. : Ком. Книга, 2007. – 576 с.
2. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі / Л. Р. Безугла – Харків : ХНУ, 2007. – 332 с.
3. Буренко Т. М. Когнітивно-прагматичні характеристики мовленнєвого акту вибачення в англомовному дискурсі XVI-XXI ст.: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. / Т. М. Буренко – Харків, 2008. – 20 с.
4. Кишко С. М. : Комунікативний феномен модерації в сучасному англомовному художньому дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. / Кишко С. М. – Донецьк, 2011. – 204 с.
5. Кобозева И. М. Интенциональный и когнитивный аспекты содержания высказывания: дис д-ра филол. наук: 10.02.19 / И. М. Кобозева – М., 2003.
6. Клочко Л. И. Похвала в ряду родственных речевых актов в английском языке / Л. И. Клочко // Вестник Харк. Нац. Ун-та. – 2001. – № 537. – С. 51.
7. Ларина Т. В. Вежливость как предмет лингвистического изучения / Т. В. Ларина // Коммуникативное поведение. – Вып. 17. / Науч. ред. И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2003. – С. 10-22.
8. Наумук О. В. Когнітивні та прагматичні характеристики порад у сучасній англійській мові: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. / О. В. Наумук – Донецьк, 2010. – 20 с.
9. Почепцов О. Г. Интенциональный анализ // Речевые акты в лингвистике и методике. – Пятигорск : ПГИИЯ, 1986. – С. 170-181.
10. Серль Дж. Природа интенциональных состояний / Дж. Серль // Философия, логика, язык – М. : Прогресс. 1987. – С. 96-127.
11. Формановская Н. И. Соотношение интенционального и пропозиционального компонентов в высказывании / Н. И. Формановская // Русский язык за рубежом, 1996. – № 1-2-3. – С. 42-47.
12. Brown P. Politeness: some universals in language usage / P. Brown, S. Levinson – Cambridge : Univ. Press, 1987. – 345 p.
13. Grice H. P. Logic and Conversation / P. Cole, J. Morgan (Ed.) // Syntax and Semantics. – Vol. 3. – New York, 1975. – P. 41-58.